

MĂRIUȚA POP

Mătușa Ioana a Petrii din Desești

Bătrânii sunt aura satului. Poveștile lor sunt lecții de viață pentru cei tineri, dar și leac pentru sufletul lor. Și în Desești, Maramureș sunt bătrâni pe al căror chip poți citi întreaga lor viață grea; ridurile asimetrice sunt încercările la care au fost supuși. Raiul pe pământ e acum, în comparație cu vremurile de atunci, spun bătrânii satului. Unii își duc crucea pământescă, se luptă cu bolile lumești, trecând cu greu peste 80 de ani, înțelepciunea este din ce în ce mai puțină. Alții, cum este mătușa Ioana a Petrii, încă au mintea limpede și mulțumesc lui Dumnezeu pentru cel mai de preț dar al bătrâneții. Eu voi spune povestea ei, așa cum ea mi-a încredințat-o: „Viața mea ar fi un roman cu 2-3 capitole [adică volume].” Toate drepte pe care le-a povestit celor 12 strănepoți. Mătușa Ioana a Petrii are 88 de ani. „Atât de mult mă bucur că am trăit atâta și le-am spus câte o vorbă bună la toți. ”, a spus recunoscătoare mătușa. A fost cea mai bătrână la părinți și și-a crescut surorile mai mici, dar nu cum se cresc copiii acum: „Am ciupăit (spălat) când am fost de 7 ani, m-a învățat mama.” Tot mama sa a învățat-o cum să îi hrănească: „Am fiert pită de mălai cu lapte dulce pe foc într-un păhărel de badoc. [...] Amu-s Paștile în toată ziua pe masa oamenilor.” Au fost 11 frați, dintre care au trăit doar 9. Două fete Mării au murit imediat după naștere. A treia fată, tot Mărie (Măria lui Ștefănuț), a trăit până de curând.

Sfaturi părintești

Mătușa Ioana a Petrii își amintește cu drag sfaturile pe care mama ei i le-a dat ei și surorilor ei, despre comportamentul femeii în familia tradițională:

* „Mămuca mea o zis așa. Când am fost tânără jâb, cocoană: patul – așternut, măsuca – cu măsoică de călț (de bumbac, de sărbători, la Paști, la Crăciun) și oala pe foc să-ți sie întotdeauna; de-ți zine bărbatu` din pădure ori de unde a zini, să ai apă. Una două să faci

tocană; de îi coconu mic, să-l speli. Apa din oală să nu scadă. Poți face și cir la carne, poți pune și de tocană că îi serbinde, poți orice. Apa să sie în oală.”

*„Mâncarea din oală să nu se ciunte. Ai mai bine să o faci și mai bună? O faci mai bună. Nu ai? Ori poate nu-i lapte. Fă cum îi să sie în oală. Când îi flămând, mănâncă.”

*„Nu mé în vecini în povești și minciuni, nici după împrumut. Șezi acasă, lucră-ți lucru. Uită-te, șterge ochii în ferești, șterge la ușă, șterge șporiu, du cenușa! [...] Femeia are de lucru.”

*„Cu cana nu mé` după făină, nici după poprică, ori după tiper, ori după petrol. [...] Când îi avea în sac atâta făină ori de un măciniș mălai, spune: <<Bărbate, să ne gândim amu. Amu mai este de un măciniș... Trebe a ne gândi!>> [...] Nu mé a da de știre la vecini că n-ai. „No ni săraca că n-are... te jălcuie.” *Cine îi din câțe, se duce dimineața, nu-și vede lucru. Se duce le ceie vecină să știe ce face, să culeagă, să știe rându`. Cine îi din scroafă, pe aicea tăță-i molojină și pe dinco; nu are ștergură de șters, ci șede; nu se știmbă, nu se curăță. I bine așé. Femeia care-i femeie, aceie se vede pe ea. Când ti uita pe drum, pe uliță: << No aiasta-i femeie!>>*

Tot mama sa a învățat-o pe mătușa Ioana cum se lucrează cu cânepa: trebuie „culeasă, dusă la baltă, scoasă, spălată, adusă acasă, uscată, melisată, trasă prin hrebdincă.” Urmează apoi a fi toarsă și depânată. (Unde erau fete în sat, lumea știa că erau și torturi.) Curățatul ei era iarăși unul complex. Trebuia fiartă cu paie de ovăz de 2-3 ori și apoi cu leșie. Rezultatul era ca „pe primaveră să ai gatii la bărbat, cămeși...și la coconi.” Cămeșile se fierb întâi în bărbântă și apoi se spală la vale. Prănicatul cămeșilor, a învățat mătușa Ioana, că trebuie făcut foarte atent și lin și nu brusc ca să se strice pânza. Cămeșa trebuie spălată și limpezită cu mai multe ape, și pe față și pe dos, până e curată, „nu să cură leșie din ea.”, spune bătrâna.

„Doru’ te-nvață a umbla, sărăcia a lucra.”

„La vârsta mea, e cu neputință să trăiești fără dureri”, a spus mătușa Ioana. Copilăria a fost grea, cu lipsuri, iar tinerețea cu supărări și neîmpliniri. S-a măritat când era doar o copilă care cu greu s-a despărțit de fetie și a trecut în nevestie. La nunta ei i-a horit mamei o hore care suna așa: „Să trăiești mămuca mea/ M-ai făcut o rujnicea./ Nu știu cu ce te-am supărat/ Tânără m-ai măritat./ Numa` Dumnezeu mă știe/ Și-ma rău ori și-ma bine. / Mămucuță mama me`, / Iartă-mă dacă îi vre`!/ Nu știu cum te-ai târguit,/ Nu știu cu cât m-ai vândut/ Că banii nu i-am văzut./ Și la târg nu m-ai chemat, / Banii nu i-am numărat./

Da` zis-ai mamă către mine:/ <<Tu, Ionucă, ți-a si bine/ Că-i si vecină cu mine!>>/ Mămucă vecin-oi si./ Oi zini-n toată ziua cu ziderea [găleata] după apă/ Și mi-i vedea supărată. / Da` te rog nu mă-ntreba/ Cum mă doare inima.” La 18 ani și jumătate, mătușa Ioana a fost mamă pentru prima dată. Soarta a făcut ca unul dintre copiii ei, Petre, să se nască deodată cu sora ei mai mică, Ileana (lui Mache astăzi). Mătușa Ioana i-a dat piept surorii ei la fel ca pruncului ei. Spune că sora ei era mai „gutașă” (Iacomă), plângea să-i dea ei întâi. La vârsta frumoasă de 88 de ani, mătușa Ioana este singura bătrână din sat care coase încă. Nevoile au învățat-o de mică a coase și astfel și-a întreținut familia numeroasă. „Doru` te-nvață a umbla, sărăcia a lucra. Eu singură m-am învățat că o trebuit a trăi.”, a mărturisit bătrâna. „Eu m-am învățat a alege stând pe capătul sulului.”, își amintește bătrâna. Cumnata mamei ei, Nița Lupului avea tiară (război tradițional) și alegea trăisti. Micuță cum era, băga și ea cu degețele câteva fire. Încet, a învățat și lucruri mai grele ca mutatul după formă. Când mătușa ei lăsa tiara și mergea la animale, hărnicuța de mătușa Ioana îi lua bucuroasă locul. „Avem grijă să nu fac rău”, își amintește bătrâna, să nu strice forma, să-i dea de lucru în plus mătușii. Când termina treaba afară și se punea din nou la tiară, femeia vedea ce a făcut mătușa Ioana și o încuraja foarte tare, spunând că nu a greșit decât puțin de tot. „O fost o femeie tare bună!”, adaugă mătușa Ileana lui Mache de lângă noi. Bătrâna a cusut nenumărate măsoi (fețe de masă) și șterguri pe coșarcă (coșul de Paște) pe pânză de etamină după modele proprii: „Eu am pus forma. Am văzut o margine pe pânzătură (batic), ori o rujă pe sumnă. Eu am scris-o și am conturat-o.”

Cât despre cămeșile tradiționale, mătușa Ioană mi-a povestit cum atunci când era clasa I la școală, se ascundea în toaletă și pe o bucată de pânză de tort cosea cu ață de fitău cumpărată de la o jădă în schimbul a 2-3 ouă de casă. Atâtea culori avea jăda că nu știa pe care să o aleagă. Întâi a început prin a face cruci, iar după ce a crescut, a învățat a face răzvod. Primele cămeși i le-a făcut fratelui său când a venit acasă din cătane (armată). Intrându-i deja în sânge această meserie, pasionată și ambițioasă să facă modele noi și cât mai frumoase, a văzut la târg la Ocnă o cămeșă cu struguri; un cucuruz cu 12 găuri. Femeia binevoitoare, văzând cât îi place modelul, i-a explicat mătușii Ioana a Petrii cum să-l facă. Elementul principal era gaura cu fusul. I-a desenat pe o foaie forma, iar mătușa Ioana acasă, urmând spusele femeii, a luat o lingură de plev (echivalentul inoxului de azi), și cu dosul ei încălzit a frecat pe foaia cu modelul, iar apoi pe pânză unde strugurele și modelul s-au îmbibat perfect. A tăiat apoi un fir de bătătură și unul de urzătură, a făcut găuri cu vârful fusului și apoi le-a cusut. Pricepută deja în artele cusutului, mătușa Ioana a făcut cămeși la majoritatea mireselor din sat (Măria lui Ștefănuț, Măria lui Rocneanu, Ileana Bărăiții etc.), dar și pe sate. Ceea ce a știut nu a ținut doar pentru ea mătușa Ioana, ci a împărtășit și cu oricine era dornic să învețe. Pe bătrâna Băiasului a învățat-o a înnoda ciururi la șterguri, pe Măria lui Larion – a alege. Pe multe le-a învățat a alege șterguri cu vergeua în tiară pentru rudă. Pe Măria lui Gheorghe a Deacului a învățat-o întâi a face ciur și apoi a coase. Și-a amintit mătușa de un dialog între ea și o „elevă”. Fiind sigură că deja a învățat a coase, Măria lui Gheorghe a Deacului îi spune mătușii Ioana: „No, amu mă duc că amu oi ști”. Bătrâna înțeleaptă i-a răspuns cu o replică foarte adevărată în artele cusutului: „Măriucă,

când i greși, ți-a spune singur lucru că ai greșit.” Neîncrezătoare, femeia i-a răspuns: „O mânca-l-ar biata! Amu a grăi cu mine...”. Bătrâna a lăsat-o să se convingă singură și i-a spus: „No, lasă că îi vede, poate că a grăi. Nu știi.” Nu o durat mult și Măria lui Gheorghe a Deacului s-a întors la mătușa să-i arate că a greșit și nu mai merge cosala înainte. Mândră că a avut dreptate, mătușa Ioana i-a spus: „No, vezi că ți-o spus că nu faci bine?” Cusutul cămeșilor e în floare în Desești. Toate cositoarele iau modele de pe cămeșile de demult și cos cămeși noi, dar tot pe pânză groasă, țesută în tiară. Valoarea cusutului manual depășește cu mult valoarea actualei mode a celor făcute pe calculator, dar și prețul este dublu, sau chiar triplu. Cositoarele Deseștiului care practică în continuare cu mândrie această meserie, urmașele mătușii Ioana a Petrii sunt nora ei, Măria Petrii, alături de fata ei, Ioana a Petrii; Niția Lupului, o cusătoare destul de veche; Părăscuța Crâșnicului care a învățat-o tot ce a știut în arta cusutului pe mama mea, Părasca Boicului; o cosătoare la fel de tânără ca mama este Măria lui Nichita. Acestea sunt doar cele care au ca meserie doar cusutul pe lângă gospodărie. Dar nu este femeie în tot satul să nu știe cât de cât a coase.

Încercările vieții

Viața a încercat-o greu pe mătușa Ioana a Petrii. Munca ei de o viață s-a dus într-o secundă când a trebuit să vândă tot pentru a plăti lipsa bărbatului său. Tot ceea ce își doreau mătușa și bărbatul ei Vasile alături de cei trei copii ai lor (Petre, Vasile și Maria) era să-și facă o casă. Pentru asta, mătușa Ioana a lucrat zi și noapte. A ales cerge, țoluri, perdele cu colț, măsoi cu colț (ea însăși inventând această modă) pentru femeile din Breb. Apoi, unei femei din Arad – Oglinda lui Bujor – și unei doctorițe tot de acolo le-a îmbrăcat casa cu haine țărănești. Noaptea cosea și alegea, iar ziua ținea porci ca să îi vândă mai apoi. „Noi n-am tăiet porc, n-am mâncat ca să strângem bani să luăm casă.”, a spus mătușa Ioana. După atâta muncă, bătrâna a adunat o traistă de bani pe care aproape că i-a pierdut. Într-o seară, a venit socrul ei și i-a spus îngrijorat că a auzit că se schimbă banii. Bărbatul ei era dus la muncă. După ce a venit, i-a asigurat însă că nu are cum să se întâmple asta pentru că el ar fi aflat. Soarta a făcut că la miezul nopții banii s-au schimbat. Mare durere acum pe mătușa Ioana văzând că munca ei nu mai valorează nimic. Totuși, Dumnezeu a avut milă și nu i-a părăsit. În dimineața următoare, s-a dus bărbatul ei cu banii la brigadier care i-a dat bon pe 10 cubici de lemne. Astfel, au ridicat casa fericiți, crezând că necazurile lor au luat sfârșit. „Dragu mătușii, o fost multe”, își amintește mătușa Ioana. Nu a trecut mult și vremuri și mai grele au venit. Bărbatul său avea mai multe funcții; era merceolog, casier la cooperativă, secretar de bază la partid, iar în vremea aceea lucra la pădure. „L-a încălțat un inginer” își amintește mătușa și a fost închis. Ca să plătească lipsa, bătrâna a trebuit să vândă casa proaspăt ridicată și cele „tri marhă ca tri flori”, își amintește mătușa. Toate acestea se întâmplau prin anii 50. Casa mătușii a Petrii, cu târnaț, există și astăzi în Hoteni.

Au urmat 12 ani grei pentru familia bătrânei. „Am rămas cu tri coconi de școală”, spune mătușa Ioana a Petrii. Am locuit toți, în tot acest timp, într-un grajd. O dată pe an, mătușa își ducea copiii la închisoare să-și vadă tatăl. Vremea a trecut, iar ei au crescut. „Cum om ieși din grajd cu cojoace, hăi mamă?”, a întrebat-o unul dintre ei pe bătrână. „Până ne-om face noi casă, voi vi-ți însura!”, i-a liniștit mama. Ceea ce s-a și întâmplat. Maria, fata ei, din grajd a ieșit mireasă. „O fost nuntă mare și cu steag că mi-o venit neamurile”, își amintește mătușa Ioana. În tot acest timp, mătușa Ioana singură a pus teglele (fundația) pe casa care urma să fie în sfârșit a lor definitiv. Anii au trecut, iar bărbatul ei a ieșit din închisoare după 3 ani și 7 luni. Lucrurile au început să se așeze, iar viața să le surdă în sfârșit. După alți ani de muncă, au ridicat casa care este acum. Alți ani au trecut de atunci în care mătușa a cusut nenumărate haine țărănești. Soțul ei a căzut bolnav într-o zi. Nu a chinuit mult, dar cât timp a fost pe pat, mătușa Ioana, ajutată de noră, l-a îngrijit cum a știut ea mai bine. Când și-a luat rămas bun de la tovarășul său de viață, i-a spus așa: „Vai soțuc, măi Vasali,/ Cu drag mare te-aș cânta,/ Da` și io-s slăbucă tare/ Te-oi ajunge pe cărare./ Nu știu cânta-ti-aș pe tine ori m-aș cânta și pe mine/ Că de când lume cunosc/ Nu știu bine când mi-o fost./ Că pân-am fost la mama/ O fost tare rea lumea;/ Fost-o foame și război/ N-am știut de bine noi./ Și de când m-am măritat de altu` necaz am dat./ Da` am jurat pe Sfânta Cruce/ Că pă toate io le-oi duce./ Am jurat pe Sfânta Carte,/ Le-oi duce până la moarte.” Două vorbe înțelepte și adevărate mi-a spus mătușa Ioana despre bătrâni: „I-i greu și la cel ce stă în pat, da și la cel ce stă lângă pat. Da i-i mai greu poate la cel ce stă lângă. Bătrâni îi greu de îngrijit. Bătrâni dacă își pierd memoria și înțelepciunea... îi greu...”. Alți 12 ani au trecut de când este văduvă mătușa Ioana. Alte greutăți au trecut peste ea și nu de mult timp a trăit cea mai mare durere pe care o mamă o poate simți în această viață: și-a îngropat propriul fiu. „Io i-am ținut lumnină la pruncu` meu.”, a spus mătușa mulțumindu-i lui Dumnezeu că i-a dat putere să le petreacă pe toate. Durerile toate le păstrează în suflet, în tăcere. A învățat că trebuie să ducă toate necazurile pe care Dumnezeu i le-a dat, să-și ducă crucea pe pământ cât îi este scris de El. O vorbă înțeleaptă spune: „Dumnezeu nu dă numai la cel ce poate duce.”. Mătușa Ioana a Petrii a dus multe și doar Cel de Sus știe câte mai are de dus până la sfârșitul vieții. „De-am si fostă cumincioară, am putut si domnișoară. Tăt să stau pe conopei și să fac la domni cavei.”, își amintește o vorbă din bătrâni mătușa Ioana. A amintit de copiii din ziua de azi care dorm pe conopei, în curat, au mâncare bună, haine, nu cum era în vremurile de atunci; numai ei trebuie să fie cuminți.

Destinul nu ni-l alegem, dar „trebe a lupta și a tre' peste”, spune bătrâna. „Toți am zinit pe rând de când o făcut Dumnezeu pe Adam și Eva și pe rând ne ducem până la capăt.” „Mi-am scris caietul de rămas bun cu mâna me`”, a spus bătrâna. Ea ne sfătuiește să ne pregătim trupește, dar mai ales sufletește pentru că „oricare om mere cu traista noastă...”, spune mătușa. Când nu avem timp să ne rugăm, să spunem „Doamne, ajută-mă!”, măcar în gând, și să facem o Sfântă Cruce. Bătrâna își sfătuiește nepoții să se roage: „Pune-vă-ți că nu trebe 5 minute, și două minute, a zice un *Tatăl nostru*. Și apoi pleci. Că Domnul îți ajută și te ferește.” Și pe ea a ajutat-o când a fost tânără, în chinuri grele și datoare.

Spre finalul discuției noastre, mătușa Ioana a Petrii și-a amintit felul în care preotul

Dragoș încheia predicile: „Dragii mei creștini, dacă astăzi am făcut un bine, să facem și mâine; să înconjurăm răul, să facem binele.” Noi tot îi cerem lui Dumnezeu în timpul slujbii „Dă-ne, Doamne!”, în cântări, de mai multe ori, a spus bătrâna. „Da` noi ce-i dăm lui Dumnezeu? O rugăciune... și` tot pentru noi... Pentru noi facem binele că El ne cheamă și ne iubește pe păcătoși. Îi iubește că-L cheamă să-I facă creștini și să aibă viață veșnică.”

Lucrătoare în tiară; foto: Felician Săteanu

Muzeul mătușii Ileana lui Mache

Un model de casă gătată țărănește

Bătrânețea e grea, iar puterea și sănătatea nu mai sunt în floare ca în tinerețe. Însă, bătrânețea nu poate doborî hărnicia omului de la sat. El se luptă să-și păstreze itinerariul tinereții, să facă tot mai mult și mai mult și nu se lasă învins de bătrânețe.

O astfel de femeie este mătușa Ileana lui Mache care și-a transformat casa într-un muzeu de-a lungul vieții. Are 67 de ani și nu are de gând să iasă la pensie prea curând; „Io nu mă las!” , spune ferm mătușa. Zeci de kilograme de lână încă o așteaptă să le dea culoare în cerge sau covoare pe care să le alătore colecției de aproape 100. Primii pași i-a învățat de la sora mai mare, mătușa Ioana a Petrii, pentru că a rămas fără mamă când avea doar 9 ani. „Pe mine m-o învățat, că o murit mama. Ea m-o învățat a coase, a alege tot. Oi cânta-o, ia pântru ce: <<Mama, mică m-o lăsat/ De la tine am învățat./ Orice lucru am lucrat/ De la tine am învățat.>>”. Apoi, a început să compună singură modele și să facă cerge, covoare de toate mărimile, fiecare de pus în locuri diferite ale casei bine definite (fie mai lungi pentru trepte sau holuri, fie mai mici de pus în fața ușii, fie mai mari și pătrate pentru camere etc). Tiara nu i-a picat din mână în toți acești ani. Rodul muncii ei se vede astăzi în cele patru camere care sunt îmbrăcate tradițional în toată frumusețea și autenticitatea lor. „Aiesta o fost covorul meu persan când am fost fată”, spune mătușa Ileana despre un minunat covor cu flori colorate confecționat din cârpe.

Combi-națiile de modele și culori sunt foarte variate. Culorile pleacă de la clasica asortare a albului cu negru până la culori vii, unele obținute chiar din ingrediente naturale (din cojile de ceapă se obține, de exemplu, un galben maroniu), iar restul fiind „feștite” (vopsite) în violet, vișiniu, maro cremos – în combinație fiecare cu alb și negru – sau roșu în combinație cu verde crud și albastru. Câte cerge și covoare, atâtea modele frumoase (unele unice) are mătușa Ileană, create din propria imaginație și plăcere. Avem cerge cu covrigi, cu șah, cu ploaie, cu romburi și chiar cu patru veze superbe în colțuri, cu lalele roșii. Ca cergele să fie mai ușoare, există un secret pe care mătușa Ileană mi l-a dezvăluit: urzitura trebuie să fie din rafie și nu din lână. Nu s-a oprit numai la țesutul cergelor și covoarelor de lână mătușa Ileană; a învățat singură a coase haine țărănești (lecrice, ciorici, pieptare) din pănură tot de ea țesută. A făcut plapume din vatelină, de data aceasta, cusute cu model. Iar de cămeși nu mai vorbim. Modele peste modele și cusute cu harast colorat pe pânză de bumbac care ține vara de o dulce răcoare... La pocmata din față, toate au ghinde sau oucă croșetate cu acul de făcut de ciur. „Așa-i mândru! Bărbatu să sie îmbrăcat întâie și apoi tu. Nu tu să te faci păpușă.”, a spus mătușa Ileana arătându-mi toate hainele din lână pe care i le-a făcut soțului ei, încât se mirau hărnicștencele când mergea pe sate. Fețe de pernă țesute cu modele florale sau cu tradiționalul model cu pisoi, fețe pentru coșarcă (coșul de Paști) sunt alte podoabe țărănești care înfrumusețează casa mătușii. Așadar, casa mătușii Ileana este un muzeu. Are două ruzi gătate cu cerge care de care mai deosebite, iar pe jos iarăși cerge de alte modele și culori. Pe pereții de lut zugrăviți cu var și apoi cu rolă cum se

făcea demult, sunt așezate blide și icoane înfășurate în șterguri brodate. În colțuri sunt veze cu flori de plastic, iar printre ele sunt strecurate crenguțe de Banul lui Iuda, o floare cu frunzele ovale și aurii, după ce se uscă. Bărbatul ei, Ioan Verdeș (Mache) avea o mână scumpă. A înfrumusețat camerele casei cu diferite lucruri din lemn, sculptate în aceeași manieră. De la paturi la mese și scaune lungi (bănci) așezate lângă sobele de teracotă cu spațiu special amenajat pentru lemne, la suport pentru vase în bucătărie, dar și pentru flori. De la mașină de tors și răsucit, la o poartă de lemn sculptată, așezată în interior, între două camere (echivalentul boltei de azi). Astăzi, soțul ei nu mai este, dar i-au rămas amintirile mătușii Ileană și aceste ornamente cu o valoare foarte mare atât materială, cât și spirituală. Mătușa Ileana lui Mache este printre puținele femei din sat care poate face ițe la țiară. Se spune că trebuie să înveți a le face cât ești fată pentru că înveți și faci ițe după ce te măriți, nu poți muri până nu deznozi o iță. În prezent, mătușa Ileană țese haine pentru Sfânta Biserică – covoare în combinație de alb, negru și maro. Cât e curtea de mare, lâna gata toarsă, îndrugată și spălată este înșirată pentru a se usca în voie. Foarte frumoasă priveliște se vede din uliță... Se simte aroma satului!